

Ministerstwo
Sprawiedliwości

RAPORT Z PROJEKTU INFORMACYJNO- EDUKACYJNEGO

WARTO

WIEDZIEĆ

**Bezpieczny Senior
to Świadomy Senior**

Spis treści

I.	Wstęp.....	2
II.	Informacje o Programie.....	5
1.	Wybór województwa	5
2.	Identyfikacja rodzaju przestępstw.....	6
3.	Partnerzy Programu	6
4.	Beneficjenci Programu	8
5.	Harmonogram Programu	7
6.	Prelegenci spotkań.....	8
7.	Materiały promocyjne.....	8
III.	Rezultaty Programu	10
1.	Spotkanie inauguracyjne Program	12
2.	Spotkania czerwcowe.....	14
3.	Spotkania lipcowe	15
4.	Spotkania sierpniowe	16
5.	Spotkania wrześniowe	17
6.	Spotkania październikowe, w tym spotkanie podsumowujące Program.....	18
IV.	Analiza ankiet	21
1.	Dane socjometryczne dot. Seniorów	21
2.	Korzystanie z Internetu	22
3.	Wiedza Seniorów na temat systemu nieodpłatnej pomocy prawnej	23
4.	Doświadczenie przestępstw przez Seniorów lub osoby najbliższe Seniorom	23
5.	Ocena spotkań	26
6.	Kontynuacja spotkań.....	27
7.	Dodatkowe informacje na temat spotkań.....	30
V.	Wnioski	30
VI.	Rekomendacje	34

I. Wstęp

Niniejszy dokument stanowi raport z realizacji pilotażowego programu informacyjno-edukacyjnego pt. *Warto wiedzieć* (dalej „Raport”), którym zostały objęte osoby starsze z terenu województwa świętokrzyskiego. Na podstawie art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 11 września 2015 r. o osobach starszych (Dz. U. poz. 1705 z późn. zm.) za osobę starszą przyjęto osobę, która ukończyła 60. rok życia.

Dokument został opracowany tak, aby w sposób czytelny przedstawić przebieg programu i wnioski z niego płynące. W pierwszej kolejności przedstawiono chronologicznie działania Departamentu Funduszy i Nieodpłatnej Pomocy Prawnej w Ministerstwie Sprawiedliwości, które doprowadziły do:

- wyodrębnienia celu Projektu,
- zainicjowania spotkań informacyjno-edukacyjnych,
- rozpoczęcia wdrożenia spotkań informacyjno-edukacyjnych,
- etapów jego wdrożenia.

Jedną z kluczowych części Raportu stanowią wyniki i wnioski z analizy ankiet przeprowadzonych w ramach badania poziomu jakości organizowanych spotkań informacyjno-edukacyjnych oraz oczekiwań ich uczestników. Badanie przeprowadzane zostało metodą ankietową na próbie 740 osób, które uczestniczyły w spotkaniach.

W Polsce obserwuje się wysoki i systematycznie rosnący odsetek osób w wieku senioralnym. Raporty statystyczne i administracyjne potwierdzają stały wzrost liczby osób powyżej 60. roku życia w ostatnich latach.

Kluczowym dokumentem w przedmiocie polityki senioralnej jest przyjęta 11 września 2015 r. ustawa o osobach starszych. Akt ten nałożył na organy administracji publicznej, państwowe jednostki organizacyjne oraz pozostałe organizacje zaangażowane w kształtowanie sytuacji osób starszych, obowiązek do monitorowania sytuacji osób starszych w Polsce. Efektem działania, na mocy art. 5 ust. 1 tej ustawy, jest przygotowana corocznie przez Radę Ministrów - Informacja o sytuacji osób starszych w Polsce. Zakresem monitorowania sytuacji osób starszych obejmuje się m.in. sytuację demograficzną, czy realizację polityki senioralnej.

Z dokumentu *Informacja o sytuacji osób starszych w Polsce za 2024 r.*¹ wynika, że na koniec 2024 r. liczba ludności Polski wyniosła 37489,1 tys., czyli o ponad 147,4 tys. mniej niż rok wcześniej. Spośród ogólnej liczby ludności liczba osób w wieku 60 lat i więcej wyniosła blisko 10 mln i wzrosła o 85,3 tys. w porównaniu z 2023 r. Tym samym udział osób starszych w 2024 r. wyniósł 26,6% do ogólnej liczby ludności. Wszystko wskazuje na to, że ten trend w najbliższych latach będzie się umacniał.

Skoro społeczeństwo w Polsce jest społeczeństwem starzejącym się, to kluczowym jest podejmowanie działań uwzględniających różne obszary i kierunki wsparcia dla osób starszych. Istotne jest nie tyle zwiększanie liczby inicjatyw podejmowanych przez upoważnione do tego organy administracji publicznej wszystkich szczebli oraz inne organizacje i instytucje działań, co ich dostosowanie do rzeczywistych potrzeb osób starszych.

Jednym z takich działań są działania o charakterze informacyjno-edukacyjnym, m.in. w zakresie bezpieczeństwa osób starszych. Cele takie jak bezpieczeństwo, uczestnictwo i solidarność zostały ujęte w założeniach do dokumentu pt. *Polityka społeczna wobec osób starszych 2030. Bezpieczeństwo – Uczestnictwo – Solidarność* przyjętym Uchwałą nr 161 Rady Ministrów z dnia 26 października 2018 r. w sprawie przyjęcia dokumentu *Polityka społeczna wobec osób starszych 2030. BEZPIECZEŃSTWO - UCZESTNICTWO - SOLIDARNOŚĆ*.

W kontekście edukacji prawnej społeczeństwa, w tym osób starszych, znaczenia nabiera system nieodpłatnej pomocy prawnej udzielanej na podstawie ustawy z dnia 5 sierpnia 2015 r. o nieodpłatnej pomocy prawnej, nieodpłatnym poradnictwie obywatelskim oraz edukacji prawnej (Dz. U. z 2024 r. poz. 1534 oraz Dz. U. z 2025 r. poz. 1166) którego jednym z filarów jest edukacja prawna. Obejmuje ona działania zmierzające do zwiększenia świadomości prawnej społeczeństwa, dotyczące w szczególności upowszechniania wiedzy o:

- 1) prawach i obowiązkach obywatelskich;
- 2) działalności krajowych i międzynarodowych organów ochrony prawnej;
- 3) mediacji oraz sposobach polubownego rozwiązywania sporów;
- 4) możliwościach udziału obywateli w konsultacjach publicznych oraz procesie stanowienia prawa;

¹ <https://www.gov.pl/web/premier/informacja-o-konsultacjach-publicznych-dokumentu-informacja-o-sytuacji-osob-starszych-w-polsce-za-rok-2024> (dostęp: 2025-10-31, godz. 13:10)

- 5) dostępie do nieodpłatnej pomocy prawnej i nieodpłatnego poradnictwa obywatelskiego.

Jak wynika z przekazywanych Ministrowi Sprawiedliwości kwartalnie informacji o wykonaniu zadania polegającego na udzielaniu nieodpłatnej pomocy prawnej lub nieodpłatnego poradnictwa obywatelskiego oraz edukacji prawnej, udział osób w wieku powyżej 60 lat, korzystających z systemu nieodpłatnej pomocy prawnej w 2024 roku wynosił 31,6%. W 2025 roku (I i II kw.) wynik ten jest zbliżony i wynosi 31,2%.

Tabela 1. Wiek osób korzystających z nieodpłatnej pomocy prawnej lub nieodpłatnego poradnictwa obywatelskiego (%)

Wiek osób korzystających z nieodpłatnej pomocy prawnej lub nieodpłatnego poradnictwa obywatelskiego				
Wiek	2024 r.		I, II kw. 2025 r.	
do 18 roku życia	384	0,1%	235	0,1%
powyżej 18 do 25 lat	22373	4,6%	14100	4,4%
powyżej 25 do 35 lat	66775	13,9%	44211	13,7%
powyżej 35 do 45 lat	103033	21,4%	69209	21,5%
powyżej 45 do 55 lat	91772	19,1%	63979	19,8%
powyżej 55 do 60 lat	44688	9,3%	30213	9,4%
powyżej 60 do 65 lat	46203	9,6%	29997	9,3%
powyżej 65 do 75 lat	76478	15,9%	51044	15,8%
powyżej 75 do 85 lat	25652	5,3%	17273	5,4%
powyżej 85 lat	3872	0,8%	2281	0,7%
Razem:	481230	100%	322542	100%

Mając na uwadze, że wysoki współczynnik osób starszych w społeczeństwie, Ministerstwo Sprawiedliwości zaplanowało przeprowadzenie w 2025 r. pilotażowego programu spotkań edukacyjnych w wybranym województwie. Edukacja tej grupy społecznej ma istotne znaczenie, nie tylko ze względu na jej rosnący udział w ogólnej liczbie ludności w Polsce, ale również ze względu na obserwowane wykluczenie osób starszych związane z ogromnym postępem technologicznym i szybkością obiegu informacji we współczesnym świecie. Osobom starszym znaczenie trudniej jest odnaleźć się w takiej rzeczywistości, a tym bardziej trudniej jest być świadomym zagrożeń wynikających ze zmieniającego się otoczenia. Postęp technologiczny utrudnia również, szczególnie osobom starszym, znalezienie rzetelnej i fachowej wiedzy i pomocy.

Jak wskazują badania CBOS² i ekspertyzy krajowe, znaczący odsetek seniorów ma ograniczone umiejętności korzystania z usług elektronicznych (e-administracja, bankowość, e-zdrowie), co utrudnia im dostęp do praw i usług. Badanie dowodzi, że obecność online zależy przede wszystkim od wieku, a wśród starszych respondentów - również od poziomu wykształcenia. Wśród starszych respondentów użytkownicy Internetu stanowią zaledwie jedną czwartą.

Państwo podejmuje działania, których celem jest wsparcie obywateli poprzez zapewnienie im dostępu do bezpłatnej pomocy. Wsparcie to udzielane jest zarówno na poziomie centralnym (usługi niezależne od miejsca zamieszkania osoby, których przykładem są: Krajowy Zespół Reagowania na Incydenty Bezpieczeństwa Komputerowego, Linia Pomocy Pokrzywdzonym +48 222 309 900), ale również na poziomie lokalnym, tj. w miejscu zamieszkania osób potrzebujących (są nimi np. Miejskie Ośrodki Pomocy Społecznej, Rzecznicy Praw Konsumenta). Celem Programu było również przekazanie Seniorom informacji o usługach oferowanych na szczeblu tak centralnym, jak i samorządowym, aby usystematyzować wiedzę Seniorów i wskazać wiarygodnie oraz dostępne formy pomocy.

II. Informacje o Programie

1. Wybór województwa

Do udziału w Programie Ministerstwo Sprawiedliwości wytypowało województwo świętokrzyskie jako obszar zamieszkiwany przez największą liczbę osób w wieku 60 lat i więcej, w przeliczeniu na ogólną liczbę mieszkańców. Zgodnie z danymi GUS *Ludność. Stan i struktura ludności oraz ruch naturalny w przekroju terytorialnym w 2024 r.* (stan w dniu 31.12) średni udział osób w wieku 60 lat i więcej w ogólnej liczbie obywateli Polski w 2024 roku wynosi 26,62%, zaś w województwie świętokrzyskim 29,76% i jest najwyższy w skali kraju.

Zgodnie z założeniami GUS³ najwyższy (na poziomie 36%) odsetek osób w wieku 65 lat i więcej w 2060 r. przewiduje się w województwie świętokrzyskim, następnie w województwach opolskim, zachodniopomorskim, warmińsko-mazurskim i łódzkim (na poziomie 35%).

Za przystąpieniem do Programu wyłącznie jednego województwa przemawiała chęć wypracowana optymalnego modelu w zakresie sposobu edukacji osób starszych, w tym

² https://www.cbos.pl/PL/publikacje/raporty_tekst.php?id=6847 (dostęp: 2025-10-31, godz. 14:13)

³ <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/prognoza-ludnosci/prognoza-ludnosci-na-lata-2023-2060,11,1.html> (dostęp: 2025-10-31, godz. 15:00)

doboru tematyki spotkań do potrzeb tej grupy wiekowej, a następnie ewentualna implementacja najlepszych rozwiązań w pozostałych województwach, na obszarze całego kraju.

2. Identyfikacja rodzaju przestępstw

Mając na względzie potrzebę dostosowania tematyki spotkań edukacyjnych do realnych problemów i potrzeb osób w wieku 60 lat i więcej, Ministerstwo Sprawiedliwości wystąpiło do Komendy Głównej Policji z prośbą o przekazanie statystyk w zakresie przestępstw dokonywanych na terenie województwa świętokrzyskiego wobec Seniorów. Dane te oraz statystyki dotyczące tematyki porad prawnych udzielanych w punktach nieodpłatnej pomocy prawnej na terenie województwa świętokrzyskiego posłużyły do zobrazowania najczęstszych problemów prawnych, z jakimi borykają się Seniorzy z województwa świętokrzyskiego.

Tabela 2. Dane Komendy Głównej Policji w zakresie osób pokrzywdzonych w wieku 60 lat i więcej

Rodzaje przestępstw	2022	2022%	2023	2023%	2024	2024%
Przeciwko mieniu	1600	71,56%	1465	72,89%	1341	69,12%
Przeciwko bezpieczeństwu powszechnemu i bezpieczeństwu w komunikacji	106	4,74%	112	5,57%	155	7,99%
Przeciwko rodzinie i opiece	241	10,78%	207	10,30%	197	10,15%
Przeciwko wolności wg rozdziału XXIII kk	146	6,53%	118	5,87%	93	4,79%
Przeciwko wolności sumienia i wyznania wg rozdziału XXIV kk	0	0,00%	2	0,10%	1	0,05%
Przeciwko życiu i zdrowiu	69	3,09%	46	2,29%	54	2,78%
Przeciwko czci i nietykalności cielesnej	7	0,31%	17	0,85%	14	0,72%
Przeciwko wolności seksualnej i obyczajności	2	0,09%	1	0,05%	1	0,05%
Inne	65	2,91%	42	2,09%	84	4,33%
Razem:	2236	100%	2010	100%	1940	100%

Analiza danych ukazuje, że niezmiennie od 2022 r. najwięcej przestępstw dokonywanych na terenie województwa świętokrzyskiego wobec Seniorów, dotyczy kolejno: mienia (69,12%), spraw rodzinnych (10,15%) oraz bezpieczeństwa powszechnego i bezpieczeństwa w komunikacji (7,99%).

3. Partnerzy Programu

Mając powyższe na uwadze, Ministerstwo Sprawiedliwości zwróciło się do poszczególnych instytucji w celu nawiązania współpracy polegającej na wypracowaniu wspólnych rozwiązań, które w realny i systemowy sposób przyczynią się do poprawy funkcjonowania osób starszych w życiu społecznym. Partnerami do współpracy w niniejszym projekcie zostali: Wojewoda

Świętokrzyski, Ministra do spraw Polityki Senioralnej, Ministerstwo Cyfryzacji, Naukowa i Akademicka Sieć Komputerowa NASK, Komenda Główna Policji (dalej „Partnerzy”).

Partnerzy zadeklarowali pełną wzajemną otwartość i wolę podjęcia wspólnych działań na rzecz realizacji Programu, czego wyrazem było zawarte między Ministrem Sprawiedliwości, a poszczególnymi Partnerami porozumienie, w sprawie współdziałania na rzecz realizacji zadania Ministra Sprawiedliwości z zakresu edukacji prawnej. Strony zobowiązały się m.in. do: współpracy i wspólnego działania na rzecz realizacji Programu; przygotowania i publikacji broszury informacyjnej dla osób starszych pn. „Warto wiedzieć”; promocji spotkań informacyjno-edukacyjnych; ustalenia zakresu tematycznego spotkań. Strony ponadto wspólnie uzgodniły, że spotkania informacyjno-edukacyjne odbędą się w trzynastu gminach wskazanych przez powiaty. Istotnym punktem porozumienia była kwestia bezpłatnego udostępnienia zasobów osobowych do prezentacji informacji w ramach spotkań lub koordynacji zadania, a nadto ponoszenia kosztów realizacji pozostałych działań we własnym zakresie.

Po uzyskaniu listy powiatów z województwa świętokrzyskiego przystępujących do Programu, Minister Sprawiedliwości podpisał porozumienie z przedstawicielami 13 powiatów, których pełną listę wraz z terminami spotkań obrazuje poniższa tabela. Harmonogram spotkań informacyjno-edukacyjnych

Tabela 3. Harmonogram spotkań informacyjno-edukacyjnych

<i>Lp.</i>	<i>Powiat</i>	<i>Termin spotkania</i>
1.	kielecki	28.05.2025 r.
2.	opatowski	23.06.2025 r.
3.	ostrowiecki	24.06.2025 r.
4.	włoszczowski	27.06.2025 r.
5.	buski	01.07.2025 r.
6.	konecki	08.07.2025 r.
7.	kazimierski	16.07.2025 r.
8.	sandomierski	04.08.2025 r.
9.	staszowski	11.08.2025 r.
10.	starachowicki	16.09.2025 r.
11.	skarżyski	23.09.2025 r.
12.	jędrzejowski	07.10.2025 r.
13.	pińczowski	20.10.2025 r.

Minister Sprawiedliwości zobowiązał się m.in. do koordynacji działań i pełnej współpracy z przedstawicielami powiatów na rzecz realizacji Programu; zapewnienia prelegentów

i materiałów graficznych i audiowizualnych; zapewnienia materiałów promocyjnych i edukacyjnych dla uczestników spotkań. W zakresie najistotniejszych zobowiązań przedstawicieli powiatów pozostawało: promocja spotkań i zapewnienie dostępności lokalu z przeznaczeniem na przeprowadzenie spotkań.

Realizacja Programu opierała się na wykorzystaniu zasobów osobowych i technicznych instytucji publicznych i samorządowych oraz miała charakter nieodpłatny. Odnosi się to również do prelegentów spotkań (sędziów, kuratorów, rzeczników praw konsumenta, notariuszy, policjantów oraz przedstawicieli instytucji zaangażowanych w realizację Programu), których udział w Programie nadto był dobrowolny. Również strony porozumień ponosiły koszty realizacji przypisanych im zobowiązań we własnym zakresie.

4. Beneficjenci Programu

Grupą docelową edukacji prawnej były osoby w grupie wiekowej 60 lat i więcej. Za jej wyborem przemawiały wnioski z analizy statystyk Głównego Urzędu Statystycznego (dalej „GUS”), które obrazują spadek liczby ludności ogółem i wzrost liczby ludności w wieku senioralnym. Skutkiem tego jest wzrost wskaźnika obciążenia demograficznego osobami starszymi.

Zgodnie z danymi GUS *Ludność. Stan i struktura ludności oraz ruch naturalny w przekroju terytorialnym w 2024 r. (stan w dniu 31.12)* udział osób w wieku 60 lat i więcej w ogólnej liczbie obywateli Polski w 2024 roku wynosi 26,62%. Strukturę osób w wieku 60 lat i więcej za 2024 rok⁴ ilustruje poniższa tabela.

⁴ <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/ludnosc/ludnosc-stan-i-struktura-ludnosci-oraz-ruch-naturalny-w-przekroju-terytorialnym-w-2024-r-stan-w-dniu-31-12,6,38.html> (dostęp: 2025-08-14, godz. 14:13)

Tabela 3. Ludność. Stan i struktura ludności oraz ruch naturalny w przekroju terytorialnym w 2024 r. (%)

Województwo	Seniorzy 60 - 64	Seniorzy 65-69	Seniorzy 70 – 74	Seniorzy 75-79	Seniorzy 80-84	Seniorzy 85 i więcej	Razem Seniorzy	Liczba ludności ogółem	% Seniorów
świętokrzyskie	75892	86095	74683	50863	26694	30338	344565	1157991	29,76%
łódzkie	145265	170307	150247	107741	53495	56402	683457	2345924	29,13%
opolskie	64215	64984	55106	35646	21180	23427	264558	930296	28,44%
śląskie	277572	304766	261883	169888	106821	97621	1218551	4291441	28,39%
zachodniopomorskie	100915	121069	104467	67214	30918	34118	458701	1622760	28,27%
lubelskie	125064	137960	118119	81085	46707	48075	557010	1996440	27,90%
dolnośląskie	167979	201409	180518	116404	55067	64519	785896	2868242	27,40%
podlaskie	75409	77119	59878	40967	26111	29120	308604	1132641	27,25%
lubuskie	59521	69771	59374	38889	17341	18773	263669	969819	27,19%
kujawsko-pomorskie	123390	137643	115797	79597	39349	41530	537306	1984479	27,08%
warmińsko-mazurskie	89473	96860	77916	48333	24274	27097	363953	1349172	26,98%
podkarpackie	128794	130524	109817	74529	42390	47266	533320	2062997	25,85%
wielkopolskie	198199	219651	188307	136746	59078	64649	866630	3479986	24,90%
mazowieckie	293433	338824	298644	201514	110636	127412	1370463	5508322	24,88%
pomorskie	131703	146307	128044	84708	42993	47005	580760	2359493	24,61%
małopolskie	197110	203775	173217	120148	70063	77228	841541	3429084	24,54%
Razem:	2253934	2507064	2156017	1454272	773117	834580	9978984	37489087	26,62%

Co istotne, według prognozy demograficznej w najbliższych latach spodziewany jest stały wzrost liczby ludności w wieku senioralnym (w roku 2022 udział osób starszych w populacji mieszkańców osiągnął poziom 25,9%, natomiast w roku 2050 seniorzy będą stanowili 40% grupę społeczną w Polsce). Jak wskazuje GUS, zwiększa się również liczba gospodarstw domowych z osobami starszymi, w tym mieszkającymi samotnie.

5. Harmonogram Programu

Kierując się wynikami z analizy danych pozyskanych od Komendy Głównej Policji w zakresie przestępstw dokonywanych na terenie województwa świętokrzyskiego wobec Seniorów wytypowano i opracowano następujące obszary tematyczne:

- Zagadnienia dotyczące przestępstw przeciwko mieniu (ze szczególnym uwzględnieniem dokonywanych wobec osób starszych przestępstw kradzieży z włamaniem, oszustw, przywłaszczenia rzeczy).
- Zagadnienia związane z cyberprzemocą (ze szczególnym uwzględnieniem przestępstw dokonywanych wobec osób starszych, tj.: phishing, smishing, vishing itp. oraz zagrożenia wynikające z budowania relacji międzyludzkich w przestrzeni Internetu).

- Zagadnienia związane z własnością rzeczy ruchomych i nieruchomości, dziedziczeniem oraz dotyczące spraw konsumenckich (ze szczególnym uwzględnieniem dziedziczenia ustawowego, zachowku, nabycia i uregulowania własności, służebności oraz tematyki spraw konsumenckich i przestępstw dokonywanych w tym obszarze).
- Zagadnienia dotyczące spraw rodzinnych oraz przestępstw popełnianych przeciwko opiece i rodzinie (ze szczególnym uwzględnieniem przemocy domowej wobec osób starszych, dysfunkcji rodziny, a ponadto spraw rozwodowych, ustalenia kontaktów dziadków z wnukami, sprawowania opieki nad niesamodzielnym członkiem rodziny, zobowiązań alimentacyjnych).

6. Prelegenci spotkań

Zaproszenie do udziału w Programie w charakterze prelegenta Ministerstwo Sprawiedliwości skierowało do lokalnych struktur, w tym do: sądów, rzeczników praw konsumenta, policji, notariuszy, bowiem samorządy/instytucje lokalne działają na mniejszych obszarach, dzięki czemu lepiej rozumieją potrzeby i problemy lokalnej społeczności. Kwestia ta (pomoc świadczona lokalnie) była przedmiotem wystąpień prelegentów.

W rezultacie, omówienie na spotkaniach z Seniorami wyselekcjonowanych zagadnień prawnych powierzono ekspertom posiadającym wieloletnią praktykę, w tym: sędziom, kuratorom sądowym, rzecznikom praw konsumenta, notariuszom, policjantom oraz przedstawicielom instytucji zaangażowanych we wsparcie osób starszych. Udział prelegentów w programie był nieodpłatny i dobrowolny.

7. Materiały promocyjne

Ministerstwo Sprawiedliwości we współpracy z Partnerami opracowało projekt broszury informacyjnej skierowanej dla osób w wieku 60 lat i więcej. Broszura została napisana „prostym językiem” i zawierała przedstawiony w sposób przystępny dla odbiorcy, materiał informacyjno-edukacyjny z pięciu obszarów tematycznych wraz z dodatkowym rozdziałem dotyczącym form i sposobów wsparcia obywateli.

Spis treści broszury:

- Metoda na wnuczka i inne zagrożenia, czyli o najpopularniejszych przestępstwach przeciwko mieniu (kradzież, kradzież z włamaniem, oszustwo);

- Korzystam z Internetu, czyli o bezpieczeństwie w sieci (metody oszustw online i telefonicznych);
- Tajemnice czterech ścian, czyli o przemoc domowej;
- Testament, darowizna, umowa dożywocia – jak rozporządzać swoim majątkiem?
- Świadomy konsument;
- Najważniejsze informacje -Warto wiedzieć (kilka przydatnych rad, aby nie stać się ofiarą oszusta lub złodzieja)
- Jak i gdzie szukać pomocy, czyli pomoc państwa w pigułce (informacje o najważniejszych instytucjach, które służą wsparciem).

Rysunek 1. Broszura "Warto Wiedzieć"

Rysunek 2. Broszura "Warto Wiedzieć" - wersja wydrukowana

Nadto Ministerstwo Sprawiedliwości zapewniło materiały promocyjne dla uczestników spotkań (m.in. kubki ceramiczne, notesy, długopisy, etui na klucze, breloki odbłaskowe, antystresowe serca) oraz materiały graficzne (plakaty) i audiowizualne do wykorzystania na stronach internetowych urzędów m.in. Partnerów i powiatów.

Rysunek 3. Plakat "Warto Wiedzieć"

Rysunek 4. Kubek ceramiczny

III. Rezultaty Programu

Realizacja przedsięwzięcia była zgodna z założeniami Programu i przyczyniła się do upowszechniania wiedzy z zakresu podstawowych zagadnień prawnych (np. ochrona mienia, ochrona praw konsumenckich), przeciwdziałania przemocy, ochrony praw obywatelskich, bezpieczeństwa cyfrowego oraz wzmacniania kompetencji społecznych, a także kształtowanie postaw sprzyjających aktywnemu i świadomemu uczestnictwu w życiu publicznym.

W ramach Programu:

- przeprowadzono łącznie trzynaście spotkań;
- przeszkolono prawie 1000 osób w wieku 60 lat i więcej;
- zrealizowano 39 godzin szkoleniowych;
- zaangażowano blisko 60 prelegentów.

Spotkania zorganizowano w formule stacjonarnej, w gminnych ośrodkach kultury, urzędach powiatowych przy współpracy z jednostkami samorządu terytorialnego. W każdym ze spotkań zapewniono Seniorom możliwość zadawania pytań prelegentom oraz konsultacji

indywidualnych. Ponadto uczestnikom udostępniono materiały informacyjne w formie broszur oraz pakietów promocyjnych.

Łączna frekwencja w cyklu wyniosła blisko 1000 osób, z dodatkowym szczególnym udziałem seniorów, przedstawicieli organizacji pozarządowych oraz lokalnych liderów społecznych. Każde wydarzenie było dokumentowane w formie zbieranych ankiet oraz publikacji aktualności.

Informacje z przeprowadzonych spotkań w formie reportażu były publikowane na stronach internetowych podmiotów zaangażowanych w realizację Programu, w tym na stronach urzędu Ministerstwa Sprawiedliwości, urzędów powiatowych oraz w mediach społecznościowych. Przykładowe linki do przedmiotowych informacji:

- <https://www.gov.pl/web/nieodplatna-pomoc/relacja-ze-spotkan-programu-edukacji-prawnej-dla-seniorow> (dostęp: 2025-11-04, godz. 14:15)
- <https://www.gov.pl/web/nieodplatna-pomoc/program-edukacji-prawnej-dla-seniorow> (dostęp: 2025-11-04 14:16)
- <https://www.gov.pl/web/uw-swietokrzyski/sukces-szkolen-dla-seniorow> (dostęp: 2025-11-04, godz. 14:17)
- <https://kielce.tvp.pl/88957667/bezpieczny-senior-swiadomy-senior-pilotazowy-program-ministerstwa-sprawiedliwosci> (dostęp: 2025-11-04, godz. 14:17)
- <https://www.facebook.com/100090647564922/posts/bezpieczny-senior-%C5%9Bwiadomy-seniorministerstwo-sprawiedliwo%C5%9Bci-we-wsp%C3%B3%C5%82pracy-z-ko/686660554365524/> (dostęp: 2025-11-04, godz. 14:18)
- <https://samorząd.gov.pl/web/powiat-ostrowiecki/bezpieczny-senior---swiadomy-senior---spotkanie-edukacyjne-w-ostrowcu-swietokrzyskim> (dostęp: 2025-11-04, godz. 14:19)
- <https://swietokrzyska.policja.gov.pl/kie/dzialania-policji/aktualnosci/79985,Zakonczenie-cyklu-spotkan-Bezpieczny-Senior-Swiadomy-Senior-w-województwie-swiet.html> (dostęp: 2025-11-04, godz. 14:20).

1. Spotkanie inauguracyjne Program

Rysunek 1. Spotkanie inauguracyjne w Kielcach. Zasoby Ministerstwa

28 maja 2015 roku w Kielcach odbyło się spotkanie inauguracyjne program edukacji prawnej dla seniorów w województwie świętokrzyskim. W wydarzeniu wzięło udział prawie 100 seniorów. W konferencji uczestniczyła Wiceministra Sprawiedliwości Zuzanna Rudzińska-Bluszcz, Ministra do spraw Polityki Senioralnej Marzena Okła-Drewnowicz, Wojewoda Świętokrzyski Józef Bryk, Starosta Powiatu Kieleckiego Tomasz Pleban oraz I Zastępca Komendy Głównej Policji nadinspektor Roman Kuster.

Rysunek 2. Spotkanie inauguracyjne w Kielcach. Zasoby Ministerstwa Sprawiedliwości

„Świętokrzyskie ma największą liczbę seniorów w całej Polsce - 40 procent mieszkańców to osoby powyżej 60. roku życia. Pokazuje to tendencję, jaka obejmie nasz kraj za kilkanaście lat. Postanowiliśmy stworzyć cykl edukacyjny dla seniorów, by mówić o przysługujących im prawach oraz o zagrożeniach, na jakie mogą być narażeniu. Po pierwsze świadomość, po drugie reakcja, która zapewni, że senior i jego otoczenie będą bezpieczni – powiedziała wiceminister Zuzanna Rudzińska-Bluszcz. – Zajmujemy się przepisami dotyczącymi bezpieczeństwa mieszkaniowego i zapewnienia seniorom należytej opieki. Chodzi tu głównie o umowy o dożywocie, odwrócony kredyt hipoteczny czy fundusze hipoteczne – dodała.”

Rysunek 3. Konferencja prasowa w Kielcach. Zasoby Ministerstwa Sprawiedliwości

Rysunek 4. Konferencja prasowa w Kielcach. Zasoby Ministerstwa Sprawiedliwości

„Wyzwania dla polityki senioralnej są ogromne. Związane są z opieką, aktywizacją oraz bezpieczeństwem – szczególnie biorąc pod uwagę zagrożenia, z jakimi spotkać się mogą osoby starsze. Są narażone na niebezpieczeństwo mieszkaniowe, nadużywanie umów na pokazach oferujących produkty za zawyżoną cenę, oszustw na policjanta, wnuczka czy pracownika banku. Nic nie zastąpi świadomości: warto wiedzieć – mówiła minister. Przypomniała także o zakończonym już programie „Szkoła międzypokoleniowa”, dotyczącym bezpieczeństwa w cyberprzestrzeni. W jego trakcie uczniowie przekazywali osobom starszym swoją wiedzę, jak poruszać się w sieci internetowej – podkreśliła Minister Marzena Okła-Drewnowicz.”

2. Spotkania czerwcowe

W ostatnim tygodniu czerwca w Opatowie, Ostrowcu Świętokrzyskim oraz we Włoszczowie odbyły się kolejne spotkania w ramach programu edukacji prawnej dla seniorów w województwie świętokrzyskim. Łącznie w trzech wydarzeniach wzięło udział prawie 300 seniorów, którzy aktywnie uczestniczyli w zajęciach i dzielili się swoimi doświadczeniami.

Rysunek 5. Spotkanie w Opatowie

Rysunek 6. Spotkanie we Włoszczowie

Rysunek 7. Spotkanie w Ostrowcu Świętokrzyskim

3. Spotkania lipcowe

W lipcu Seniorzy z Buska-Zdroju, Smykowa oraz Kazimierzy Wielkiej uczestniczyli w kolejnych spotkaniach realizowanych w ramach programu edukacji prawnej w województwie świętokrzyskim. W wydarzeniach wzięło udział prawie 100 osób, które z dużym zaangażowaniem brały udział w zajęciach, dzieląc się swoimi historiami i spostrzeżeniami.

W trakcie spotkań poruszono tematy ważne z perspektywy codzienności seniorów – od bezpieczeństwa w sieci i ochrony przed oszustwami, przez przemoc domową, aż po kwestie testamentów, darowizn i praw konsumenta. Seniorzy chętnie zadawali pytania dotyczące praktycznych aspektów korzystania z przysługujących im praw.

Rysunek 8. Spotkanie w Busku Zdroju

Rysunek 9. Spotkanie w Smykowie

4. Spotkania sierpniowe

W sierpniu w Sandomierzu i Staszowie odbyły się kolejne spotkania realizowane w ramach programu edukacji prawnej w województwie świętokrzyskim. Łącznie w dwóch wydarzeniach wzięło udział prawie 120 osób. Seniorzy aktywnie uczestniczyli w prelekcjach, dzieląc się swoimi doświadczeniami oraz zadając liczne pytania dotyczące przysługujących im praw.

Rysunek 10. Spotkanie w Sandomierzu

Rysunek 11. Spotkanie w Staszowie

Rysunek 12. Spotkanie w Staszowie

5. Spotkania wrześniowe

We wrześniu Seniorzy ze Starachowic oraz Skarżyska-Kamiennej uczestniczyli w kolejnych spotkaniach organizowanych w ramach programu edukacji prawnej dla seniorów w województwie świętokrzyskim. W wydarzeniach wzięło udział prawie 160 osób.

Rysunek 13. Spotkanie w Starachowicach

Podczas spotkań omówiono tematy szczególnie istotne z punktu widzenia życia codziennego seniorów – bezpieczeństwo w Internecie i ochrona przed oszustwami, przeciwdziałanie przemocy domowej, a także kwestie związane z testamentami, darowiznami oraz prawami konsumenta. Uczestnicy chętnie zadawali pytania, poszukując praktycznych wskazówek dotyczących stosowania przysługujących im praw.

Rysunek 14. Spotkanie w Skarżysku Kamiennej

„Dostrzegamy, jak ważne są bezpośrednie spotkania z seniorami. Uczestnicy wielokrotnie podkreślają, że możliwość rozmowy, zadawania pytań i wymiany doświadczeń jest dla nich znacznie cenniejsza niż materiały dostępne w Internecie czy w broszurach – zaznaczyła na spotkaniach Magdalena Rams – Zastępca Dyrektora Departamentu Funduszy i Nieodpłatnej Pomocy Prawnej.”

6. Spotkania październikowe, w tym spotkanie podsumowujące Program

W październiku 2025 r. odbyły się 2 spotkania realizowane w ramach programu edukacji prawnej w województwie świętokrzyskim. Pierwsze z nich miało miejsce 7 października 2025 r. w Jędrzejowie, w którym wzięło udział prawie 115 seniorów.

Rysunek 15. Spotkanie w Jędrzejowie

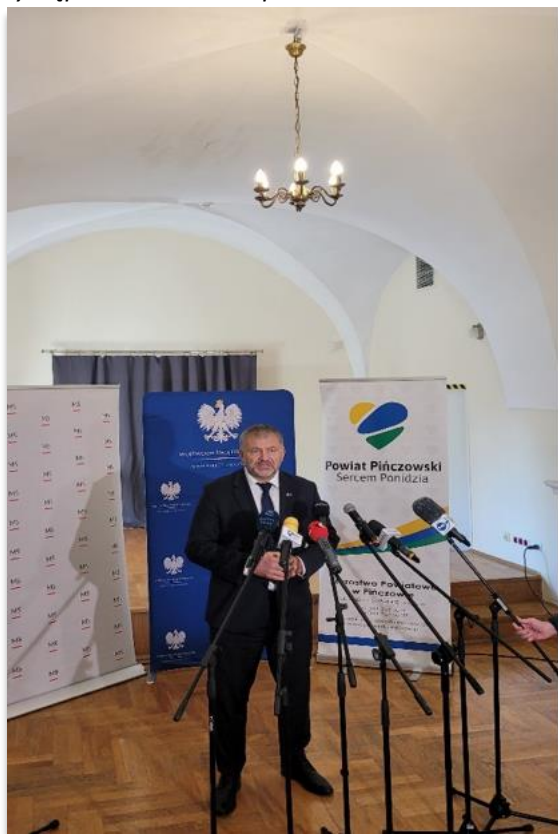
20 października w Pińczowie odbyło się ostatnie spotkanie realizowane w ramach programu edukacji prawnej w województwie świętokrzyskim. W wydarzeniu wzięło udział ponad 100 seniorów.

Rysunek 16. Spotkanie podsumowujące w Pińczowie

W podsumowaniu projektu w Pińczowie udział także wzięli m.in.: Waldemar Żurek – Minister Sprawiedliwości, Marzena Okła-Drewnowicz - Sekretarz Stanu, Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, nadinspektor Roman Kuster - I Zastępca Komendanta Głównego Policji, Zdzisław Leks - Starosta Powiatu Pińczowskiego, Michał Cichocki - Dyrektor Generalny Świętokrzyskiego Urzędu Wojewódzkiego w Kielcach, Łukasz Mucha - Dyrektor Biura Wojewody Świętokrzyskiego Urzędu Wojewódzkiego w Kielcach, Magdalena Rams – Zastępca rektora Departamentu Funduszy i Nieodpłatnej Pomocy Prawnej oraz przedstawiciele powiatów, w których odbyły się spotkania.

Rysunek 17. Spotkanie w Pińczowie – wystąpienie Ministra Sprawiedliwości

„Ten pilotażowy program, realizowany przy bezpośrednim zaangażowaniu Ministerstwa Sprawiedliwości i współpracy różnych instytucji państwowych, ma jeden cel – łączyć siły, by skutecznie chronić nasze starzejące się społeczeństwo przed oszustwami internetowymi i próbami wyłudzeń. Statystyki pokazują, że zagrożeń, w tym coraz bardziej wyrafinowanych oszustw internetowych wymierzonych w seniorów, przybywa – powiedział Minister Waldemar Żurek.”

Rysunek 18. Spotkanie w Pińczowie – wystąpienie Sekretarz Stanu, KPRM

„Ten program pilotażowy, który odbył się w województwie świętokrzyskim, spotkał się z ogromnym zainteresowaniem seniorów, co tylko potwierdza, jak potrzebne są takie działania. Musimy zadbać o bezpieczeństwo osób starszych – to właśnie oni są dziś najbardziej narażeni na różnego rodzaju nadużycia, których są setki, a nawet tysiące. Przed nami jeszcze wiele do zrobienia, ale pierwszy krok już za nami. Z tym programem chcemy iść dalej – mówiła Sekretarz Stanu w Kancelarii Prezesa Rady Ministrów Marzena Okła-Drewnowicz odpowiedzialna za politykę senioralną.”

IV. Analiza ankiet

Chcąc lepiej poznać oczekiwania uczestników Programu dotyczące m.in. tematyki i sposobu prowadzenia spotkań, każdorazowo uczestnicy spotkań byli proszeni o wypełnienie ankiety. Badanie ankietowe było całkowicie anonimowe i dobrowolne. W Programie (13 spotkań) udział wzięło prawie 1000 osób, z czego ankietę wypełniło i przekazało 740 osoby. Badanie zrealizowano w dniach od 28 maja 2025 r. do 20 października 2025 r.

Każdy respondent był proszony o samodzielne wypełnienie ankiety. Do analizy uwzględniono wszystkie ankiety, nie wyłączając ankiet, w których część pytań pozostawała bez odpowiedzi. Z tego względu wyniki ankiet prezentowane są wyłącznie procentowo.

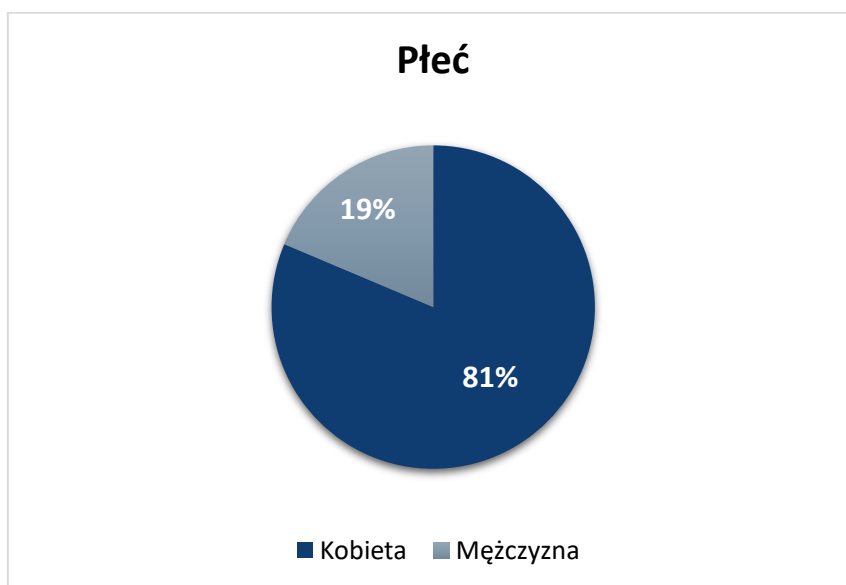
Wyniki ankiety zostały poddane analizie w formie zbiorczej i posłużą do opracowania planu spotkań w pozostałych województwach - na kolejny okres.

1. Dane socjometryczne dot. Seniorów

1.1. Płeć osób biorących udział w Programie

W populacji osób starszych uczestniczących w Programie zdecydowana większość to kobiety. Stanowiły one 81%. Wynik ten odbiega od danych krajowych. Jak wynika z *Informacja o sytuacji osób starszych w Polsce za 2024 r.* opracowanej na podstawie danych *Wyniki bieżących bilansów ludności, GUS- stan w dniu 31 XII* w populacji osób starszych większość stanowią kobiety. W 2024 r. kobiety w wieku 60 lat i więcej stanowiły 58,0% tej grupy wiekowej.

Wykres 1. Osoby starsze uczestniczące w Projekcie w podziale na płeć (w %)

1.2. Wiek osób biorących udział w Programie

W subpopulacji beneficjentów Programu najliczniejszą grupę osób stanowiły osoby w wieku 70-74 lat. Ich odsetek wyniósł 47%. Drugą pod względem liczebności grupę stanowiły osoby w wieku 65-69 lata, których udział osiągnął poziom 22%. Nieco mniej liczne były grupy osób w wieku 60-64 lata i 75-79 lat. Ich udział w populacji uczestników Programu osiągnął po 12%.

Należy zwrócić uwagę, że udział w Programie maleje wraz z przekroczeniem wieku 80 lat. Osoby w wieku 80 lat i więcej stanowiły jedynie 7%.

Tabela 5. Osoby starsze uczestniczące w Projekcie w podziale na wiek (w %)

Wiek					
60-64	65-69	70-74	75-79	80-84	85 i w.
12%	22%	47%	12%	5%	2%

2. Korzystanie z Internetu

Jednym z pytań ankietowych było pytanie *Czy korzysta Pan(i) z Internetu?* na które odpowiedzi udzieliło 733 osób. Udział uczestników Programu, którzy zadeklarowali korzystanie z Internetu wyniósł 64%. Użytkowników Internetu korzystających z pomocą innej osoby odnotowano 14%, a osób, które nie korzystają z Internetu stanowią 22%.

Ankieta wskazuje na pozytywny trend korzystania z Internetu wśród Seniorów, jednak wciąż istnieje potrzeba: edukacji cyfrowej, wsparcia indywidualnego, działań przeciwdziałających wykluczeniu cyfrowemu. To ważny obszar działań społecznych i edukacyjnych służących wyrównywaniu szans i budowaniu aktywnego, włączającego społeczeństwa.

Wykres 2. Korzystanie z Internetu przez osoby starsze uczestniczące w Projekcie (w %)

3. Wiedza Seniorów na temat systemu nieodpłatnej pomocy prawnej

Jedną z form nieodpłatnego wsparcia obywateli przez Państwo jest system pomocy prawnej udzielanej na podstawie ustawy z dnia 5 sierpnia 2015 r. o nieodpłatnej pomocy prawnej, nieodpłatnym poradnictwie obywatelskim oraz edukacji prawnej. Jak wynika z danych zamieszczonych w Tabeli 1. *Wiek osób korzystających z nieodpłatnej pomocy prawnej lub nieodpłatnego poradnictwa obywatelskiego (%)* udział osób w wieku powyżej 60 lat, korzystające z systemu nieodpłatnej pomocy prawnej w 2024 roku wynosił 31,6%. W 2025 roku (I i II kw.). Wynik ten jest niższy od wyniku deklarowanej przez Seniorów uczestniczących w Programie wiedzy na temat systemu nieodpłatnej pomocy prawnej, który wynosi 42%.

Tabela 6. Wiedza Seniorów uczestniczących w Projekcie na temat systemu nieodpłatnej pomocy prawnej (w %)

Wiedza na temat systemu nieodpłatnej pomocy prawnej	
tak	nie
42%	58%

4. Doświadczanie przestępstw przez Seniorów lub osoby najbliższe Seniorom

4.1. Doświadczanie przestępstw

Jedno z pytań dotyczyło doświadczenia bycia ofiarą przestępstwa - zarówno osobiście, jak i przez osoby bliskie (pytanie: *Czy Pan(i) lub osoba Panu(i) bliska padła ofiarą przestępstwa? Jeśli tak, to jakiego?*). Wyniki wskazują, że:

- 12% ankietowanych zadeklarowało, że oni sami lub ktoś im bliski padli ofiarą przestępstwa,
- wśród tych przypadków najczęściej wskazywano przestępstwa przeciwko mieniu, w tym oszustwa z wykorzystaniem metod „na wnuczka” lub „na pracownika banku”,
- część respondentów przyznała, że doświadczyła przemocy domowej.

Tabela 7. Deklaracja Seniorów uczestniczących w Projekcie na temat doświadczania przestępstwa

Lp.	Czy Pan(i) lub osoba Panu(i) bliska padła ofiarą przestępstwa? Jeśli tak, to jakiego?
1.	tak, z konta syna zabrano wszystkie pieniądze
2.	tak, zakup na spotkaniu zorganizowanym/pokazie
3.	tak, zablokowane pieniądze
4.	tak, przemoc rodzinna
5.	tak, sprawy nieruchomości (przez geodetę, którego wezwał starosta)
6.	tak, wyłudzenie kredytu
7.	tak - oszustwo na policjanta, na wypadek samochodowy córki

8.	tak, okradziona na wymianę kuchni gazowej
9.	tak - oszustwo, wyłudzenie 800 zł
10.	tak - oszustwo na wnuczka - osoba bliska osobiście padła ofiarą kradzieży
11.	tak, osobiście - telefonicznie kobieta podała się za pracownika ZUS
12.	tak - poprzez BLIK. Osoba udała się za kuzynkę proszącą o wsparcie przy zakupach.
13.	tak - przemoc psychiczna i fizyczna
14.	tak - dostałam paczkę bezwartościową
15.	tak - zakupy przez Internet
16.	tak - zostałam niesłusznie eksmitowany mojego domu, który postawiłem przez moją żonę
17.	tak - sprzedano mi buble zamiast zamówionego obuwia i sukienki
18.	tak - przemoc psychiczna (mąż alkoholik)
19.	tak - sprzedaż odzieży (sklep nie istniał)
20.	tak - próba gwałtu
21.	tak, kradzież z konta

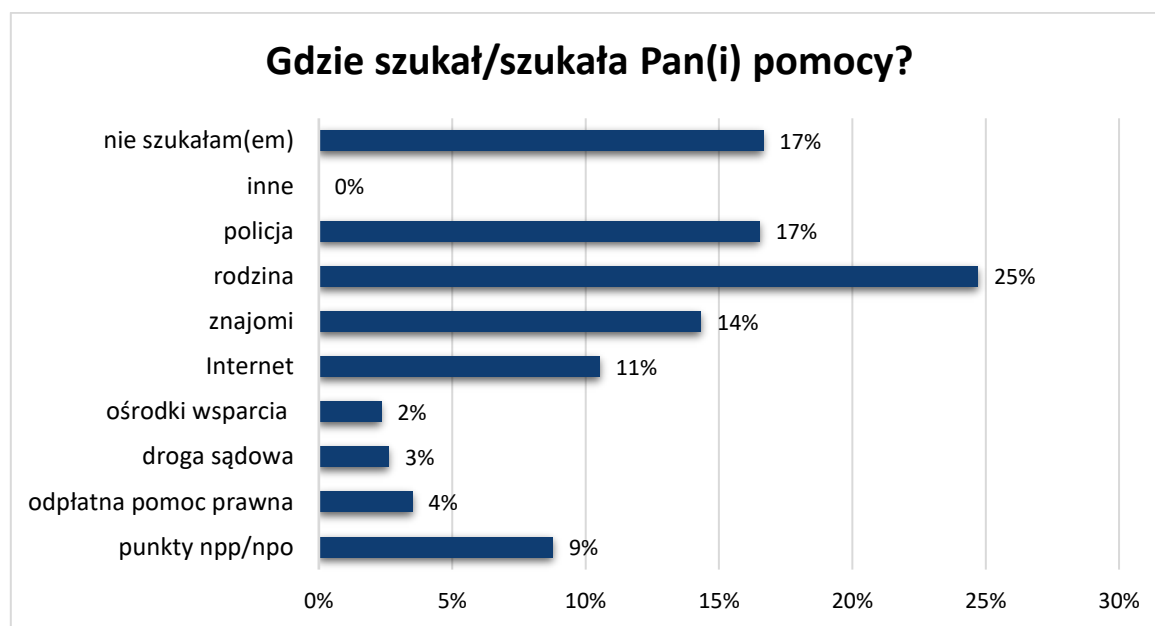
Warto zauważyć, że deklaracja 12% może nie oddawać pełnej skali problemu, gdyż część ofiar mogła nie przyznać się do doświadczenia przestępstwa z obawy przed oceną lub z powodu emocjonalnego obciążenia. Z tego względu, nawet pojedyncze przypadki ujawnione w ankiecie stanowią sygnał ostrzegawczy i wskazują na potrzebę działań profilaktycznych oraz edukacyjnych w tym zakresie.

4.2. Szukanie pomocy przez osoby doświadczające przestępstwa

Uczestnicy Programu byli pytani o to, gdzie szukali pomocy doświadczając przestępstwa. Najczęściej wskazywanym źródłem pomocy jest rodzina (25%) i znajomi (14%). W sumie 39% respondentów preferuje wsparcie z nieformalnego otoczenia społecznego. Policja to najczęściej wskazywana instytucja formalna, co może świadczyć o tym, że Seniorzy postrzegają Policję jako najbardziej dostępną i rozpoznawalną instytucję ochrony prawnej.

17% respondentów nie szukało pomocy. Potencjalne przyczyny: strach przed sprawcą, brak wiary w skuteczność instytucji, poczucie wstydu, obawa przed oceną, niewiedza o przysługujących prawach, bagatelizowanie sytuacji lub internalizacja stereotypu „nie wypada się skarżyć”. Jest to istotny sygnał ryzyka wykluczenia prawnego wśród Seniorów.

Wykres 3. Deklaracja Seniorów uczestniczących w Projekcie na temat szukania pomocy (w %)

4.3. Skuteczność otrzymanej pomocy

łącznie 62% respondentów (otrzymano 339 odpowiedzi) ocenia otrzymaną pomoc jako skuteczną lub raczej skuteczną. To relatywnie wysoki poziom satysfakcji, który wskazuje, że w wielu przypadkach instytucje lub osoby udzielające pomocy były w stanie zaoferować wsparcie odpowiadające potrzebom Seniorów.

Istotny odsetek doświadczeń negatywnych wyniósł 16%: 5% deklaruje brak skuteczności, 11% ocenia pomoc jako raczej nieskuteczną. To oznacza, że blisko 1 na 6 Seniorów, którzy zwrócili się o pomoc, była rozczarowana jej efektem. 13% Seniorów nie otrzymało pomocy, co może wskazywać na realne ryzyko wykluczenia prawnego i społecznego. Ten odsetek może obejmować osoby, które: nie wiedziały, gdzie szukać pomocy, spotkały się z odmową instytucjonalną, zrezygnowały w trakcie procedury, doświadczyły braku wsparcia ze strony rodziny/otoczenia.

W kontekście wcześniejszego pytania (o miejsce szukania pomocy) można zakładać, że część Seniorów opierała się na wsparciu nieformalnym, które mogło być niewystarczające.

Tabela 8. Deklaracja Seniorów uczestniczących w Projekcie na temat skuteczności pomocy (w %)

Czy pomoc była skuteczna?				
zdecydowanie tak	raczej tak	zdecydowanie nie	raczej nie	nie otrzymałam
35%	37%	5%	11%	13%

5. Ocena spotkań

5.1. Ocena pod względem oczekiwań, zrozumienia i przydatności spotkań

Spotkania były poddane ocenie ich uczestnikom poprzez zadanie pytań: *Czy spotkanie spełniło Pana(i) oczekiwania? Czy informacje zostały przekazane w sposób zrozumiały? i Jak Pan(i) ocenia przydatność zdobytych informacji w codziennym życiu?*

W zakresie spełnienia oczekiwań, 97% respondentów zadeklarowało, że spotkanie spełniło ich oczekiwania. Wynik ten sugeruje, że spotkania zostały dobrze zaplanowane i adekwatnie dobrane do potrzeb grupy docelowej - osób starszych. Blisko 100% osób (99%) oceniło zrozumiałość przekazywanych informacji na poziomie pozytywnym, co może sugerować, że grupa docelowa miała zbliżone oczekiwania co do sposobu przekazu. Jest to dobry wskaźnik efektywności komunikacji i przygotowania organizacyjnego.

98% respondentów uznało, że zdobyte na spotkaniu informacje są przydatne w codziennym życiu. Ten wynik wskazuje, że spotkanie nie tylko spełniło oczekiwania uczestników w zakresie dostarczenia wiedzy, ale także umożliwiło im zdobycie informacji, które mają realne zastosowanie w ich życiu codziennym. Wysoki poziom przydatności informacji może wynikać z tego, że poruszone tematy dotyczyły problemów i wyzwań, z którymi osoby starsze borykają się na co dzień.

Tabela 9. Ocena spotkań wyrażana przez Seniorów uczestniczących w Projekcie (w %)

Rodzaj pytania	Tak	Nie
Czy spotkanie spełniło Pana(i) oczekiwania?	97%	3%
Czy informacje zostały przekazane w sposób zrozumiały?	99%	1%
Jak Pan(i) ocenia przydatność zdobytych informacji w codziennym życiu?	98%	2%

5.2. Ocena poruszanych tematów

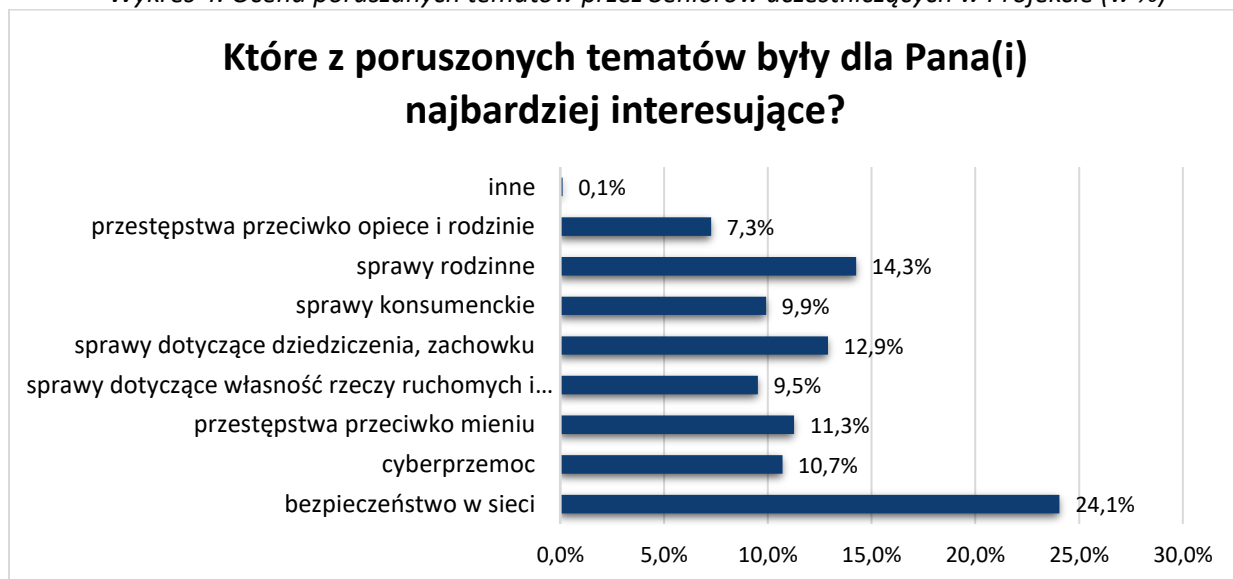
W przedmiocie oceny omawianych tematów - pytanie *Które z poruszonych tematów były dla Pana(i) najbardziej interesujące?* - respondenci mieli możliwość zaznaczenia w ankiecie dowolnej liczby odpowiedzi.

Wyniki ankiety odzwierciedlają strukturę potrzeb poznawczych i emocjonalnych osób starszych. Można wskazać trzy główne obszary potrzeb szkoleniowych:

- bezpieczeństwo (cyfrowe i społeczne) - łącznie ok. 46% wskazań (bezpieczeństwo w sieci, cyberprzemoc, przestępstwa przeciwko mieniu);

- sprawy rodzinne i majątkowe - ok. 37% wskazań (sprawy rodzinne, dziedziczenie, własność). Ta grupa tematów pokazuje, że Seniorzy poszukują wiedzy pozwalającej im uporządkować relacje i kwestie prawne w kontekście rodziny i majątku;
- prawa konsumenckie i społeczne - 10% wskazań, co świadczy o potrzebie samodzielności i ochrony swoich interesów w relacjach z instytucjami i przedsiębiorstwami.

Wykres 4. Ocena poruszanych tematów przez Seniorów uczestniczących w Projekcie (w %)

6. Kontynuacja spotkań

6.1. Poradniki

Kolejnym pytaniem ankietowym było pytanie *Czy chciałby/chciałaby Pan(i) otrzymywać poradniki zawierające najlepsze praktyki w formie drukowanej*. Zdecydowana większość respondentów (80%) preferuje tradycyjną, papierową formę poradników. Wysoki odsetek pozytywnych odpowiedzi można więc interpretować jako wyraz potrzeby dostępu do informacji w formie prostej i niezależnej od technologii. Mniejszość respondentów (20%) nie wyraziła chęci otrzymywania drukowanych poradników. Choć to relatywnie niewielka grupa, jej odpowiedzi są również istotne analitycznie i mogą wskazywać na potrzebę poradników w formie elektronicznej.

Tabela 10. Deklaracja Seniorów uczestniczących w Projekcie chęci otrzymania poradników w wersji drukowanej (w %)

Czy chciałby/chciałaby Pan(i) otrzymywać poradniki zawierające najlepsze praktyki w formie drukowanej?	
tak	nie
80%	20%

6.2. Deklaracja uczestnictwa w kolejnych spotkaniach

Na pytanie *Czy chciałby/chciałaby Pan(i) uczestniczyć w podobnych spotkaniach w przyszłości?* otrzymano niemal jednorodną odpowiedź - 98%. Może to wskazywać na postrzeganie spotkań jako przydatnych, wartościowych i potrzebnych, co podkreśla dopasowanie tematyki oraz formy zajęć do potrzeb osób starszych. Niewielki odsetek braku chęci udziału (2%) może wynikać z różnych czynników, takich jak indywidualne preferencje dotyczące formy spędzania czasu, czy też poczucie wystarczającej wiedzy lub braku potrzeby dalszej edukacji.

Wykres 5. Deklaracja Seniorów uczestniczących w Projekcie chęci uczestnictwa w podobnych spotkaniach w przyszłości (w %)

6.3. Tematyka przyszłych spotkań

Na pytanie *Jaką tematyką spotkania jest Pan(i) zainteresowany(a) w przyszłości?* odpowiedzi udzieliło 281 uczestników spotkań. Przeważająca część ankietowanych wskazywała tematykę przyszłych spotkań odpowiadającą obecnemu harmonogramowi spotkań. Do najczęstszych

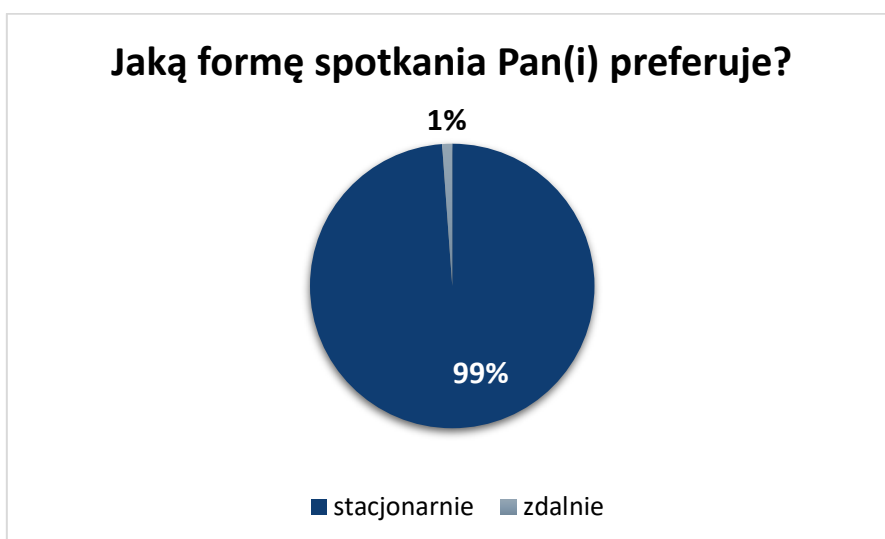
odpowiedzi niezwiązanych z prowadzonymi obecnie wykładami należały tematy związane z (cytowane wypowiedzi):

- opieka nad osobami samotnymi,
- opieka nad osobami niepełnosprawnymi,
- profilaktyka zdrowotna,
- zabezpieczenia w razie samotnej starości,
- pierwsza pomoc medyczna,
- spotkanie z pracownikami ZUS,
- ochrona zdrowia,
- pomoc socjalna,
- orzeczenie o niepełnosprawności, rehabilitacja,
- bezpiecznym, zdrowym być i długo żyć,
- sprawy bankowe,
- zdrowego odżywiania.

6.4. Forma przyszłych spotkań

Uczestnicy Programu byli pytani o preferowaną formę spotkań: stacjonarną lub zdalną. Zdecydowana większość - aż 99% badanych - wskazała formę stacjonarną jako preferowaną. Wynik ten świadczy o jednoznacznym i niemal niepodważalnym kierunku preferencji w badanej grupie. Dla wielu osób starszych spotkania online mogą stanowić barierę zamiast ułatwienia.

Wykres 6. Deklaracja Seniorów uczestniczących w Projekcie co do formy przyszłych spotkań (w %)

7. Dodatkowe informacje na temat spotkań

Na pytanie o dodatkowe informacje na temat spotkania, które Seniorzy uznawali za istotne, odpowiedzi udzieliło 113 respondentów. Otrzymane odpowiedzi zakwalifikowano do 3 podkategorii: organizacja spotkań, tematyka i sposób prowadzenia spotkań oraz oczekiwania uczestników spotkań.

Przykładowe odpowiedzi dotyczące organizacji spotkań:

- bardzo dobrze, profesjonalnie przygotowane, zarówno pod względem merytorycznym i logistycznym;
- bardzo dobrze, że są takie spotkania;
- spotkanie było skuteczne, ciekawe, dało dużo wiedzy;
- każde potrzebne, chociaż za dużo wiadomości na jednym spotkaniu;
- miła atmosfera.

Przykładowe odpowiedzi dotyczące tematyki i sposobu prowadzenia spotkań:

- prelegenci są fachowcami w swoich zagadnieniach, sposób prowadzenia przystępny i zrozumiały;
- odpowiednie kompetencje prelegentów, atrakcyjna forma przekazu;
- przekonujący, przygotowani prelegenci - dostępny przekaz, czasem z humorem.

Przykładowe odpowiedzi dotyczące oczekiwań uczestników spotkań:

- spotkania powinny być częściej organizowane;
- po każdym bloku tematycznym wskazana byłaby przerwa, żeby przetworzyć zasłyszane informacje;
- inicjatywa warta kontynuacji;
- prosimy o więcej takich spotkań.

V. Wnioski

Wyniki badania ewaluacyjnego 13 spotkań przeprowadzonych w ramach Programu wskazują na potrzebę jego kontynuacji. Z uwagi na obecną i prognozowaną sytuację demograficzną kraju zapotrzebowanie na usługi edukacyjno-informacyjne dla Seniorów będzie rosnąć. Jest to szczególnie ważne w sytuacji, gdy 98% respondentów Programu zadeklarowało w ankietach, że chciałaby uczestniczyć w podobnych spotkaniach w przyszłości.

Przeprowadzone działania przyczyniły się do:

- zwiększenia poziomu świadomości prawnej Seniorów,
- wzmocnienia poczucia bezpieczeństwa społecznego oraz kompetencji obywatelskich,
- podniesienia świadomości w zakresie przeciwdziałania przemocy i oszustwom,
- aktywizacji środowiska senioralnego.

Wnioski z analizy 740 ankiet:

- Ponad jedna piąta (22%) respondentów (uczestników Programu) nie korzysta z Internetu w ogóle. W tej grupie mogą dominować bariery takie jak: brak kompetencji cyfrowych, obawy związane z bezpieczeństwem (oszustwa, wirusy), ograniczenia zdrowotne (np. wzrok, motoryka).
- Ponad połowa badanych Seniorów (58%) nie posiada wiedzy na temat systemu bezpłatnej pomocy prawnej, mimo że jest to narzędzie stworzone m.in. z myślą o tej grupie społecznej. Wyniki sugerują, że system wsparcia prawnego nie jest odpowiednio wypromowany wśród osób starszych. Seniorzy stanowią grupę, która szczególnie może potrzebować pomocy prawnej (np. w sprawach konsumenckich, rodzinnych, majątkowych, dotyczących spadków czy ochrony zdrowia), jednak duża część z nich nie zna swoich praw oraz dostępnych narzędzi wsparcia. Brak wiedzy w tych obszarach może prowadzić do większej podatności na nadużycia, manipulacje czy wykluczenie prawne;
- Wyniki ankiety wskazują na istotną lukę informacyjną wśród Seniorów dotyczącą systemu nieodpłatnej pomocy prawnej. Fakt, iż 42% respondentów posiada wiedzę na temat systemu nieodpłatnej pomocy prawnej świadczy o pewnej skuteczności działań informacyjnych, jednak aby system pełnił swoją funkcję, należy objąć edukacją znacznie szerszą grupę osób starszych;
- Co ósmy respondent spotkań informacyjno-edukacyjnych doświadczył lub miał w bliskim otoczeniu przypadek przestępstwa, najczęściej przeciwko mieniu. Pojawiające się zgłoszenia dotyczące przemocy domowej stanowią sygnał społeczny, który wymaga działań profilaktycznych i wsparcia psychologicznego;
- Seniorzy doświadczający przestępstwa (lub ich bliscy) rzadziej korzystają z formalnych, profesjonalnych kanałów wsparcia. Bardzo niska deklaracja drogi sądowej i ośrodków

pomocy może wskazywać na obawę przed skomplikowanymi procedurami, niskim poczuciem sprawczości prawnej, barierami finansowymi, niewystarczającą znajomością przysługujących form pomocy;

- Niska świadomość osób starszych odnośnie korzystania z profesjonalnych narzędzi prawnych: nieodpłatna pomoc prawna - 9%, odpłatna pomoc prawna - 4%, droga sądowa - 3%, ośrodki wsparcia - 2%; co może sugerować, iż samorządy lokalne nieefektywnie prowadzą działania informacyjne w kierunku poszerzania świadomości mieszkańców o istnieniu problemów prawnych oraz dostępnych lokalnie formach pomocy.
- Większość Seniorów ocenia skuteczność otrzymanej pomocy w sytuacji doświadczenia przestępstwa pozytywnie, co świadczy o realnej efektywności udzielanego wsparcia. Znaczna część Seniorów ma jednak negatywne doświadczenia lub w ogóle nie uzyskała pomocy, co wskazuje na istotne obszary do poprawy. Występuje ryzyko wykluczenia prawnego - należy je redukować poprzez edukację oraz uproszczenie dostępu do pomocy. Dane podkreślają wagę prowadzenia kampanii edukacyjnych skierowanych do Seniorów;
- Wyniki ankiety wskazują na bardzo wysoką satysfakcję uczestników z uczestnictwa w spotkaniach informacyjno-edukacyjnych. Wnioski, jakie można wyciągnąć z odpowiedzi, obejmują:
 - zgodność z potrzebami: zdecydowana większość uczestników oceniła spotkania jako spełniające ich oczekiwania, co wskazuje na dobrze zaplanowane i ukierunkowane wydarzenie;
 - jasność komunikacji: 99% uczestników uznała, że informacje były przekazane w sposób zrozumiały, co sugeruje efektywną komunikację, dobrą organizację i odpowiednie przygotowanie prelegentów.
 - przydatność praktyczna: wysoki poziom (98%) uznania dla przydatności zdobytej wiedzy w życiu codziennym wskazuje, że spotkania były nie tylko teoretyczne, ale miały zastosowanie praktyczne, co zwiększało wartość merytoryczną spotkań dla uczestników.

- Ankieta ujawnia, że osoby starsze są szczególnie zainteresowane tematami, które łączą bezpieczeństwo, rodzinę i samodzielność. Dominujące znaczenie ma bezpieczeństwo w sieci, co świadczy o rosnącej cyfrowej aktywności seniorów oraz ich świadomości zagrożeń. Równocześnie duże znaczenie mają kwestie rodzinne i majątkowe, które odzwierciedlają troskę o relacje międzypokoleniowe i odpowiedzialne zarządzanie dorobkiem życia.
- Wysoki poziom chęci uczestnictwa w podobnych spotkaniach w przyszłości (98%) wskazuje na skuteczność przekazywanych informacji i formy spotkań. Seniorzy wykazują dużą motywację do uczenia się i rozwoju, zwłaszcza w kontekście zagadnień praktycznych (prawo, bezpieczeństwo, cyberzagrożenia);
- Formy stacjonarne są zdecydowanie najbardziej adekwatne w pracy edukacyjno-informacyjnej z Seniorami. Zdecydowana większość - aż 99% badanych - wskazała formę stacjonarną jako preferowaną formę spotkań. Wynik ten świadczy o jednoznacznym i niemal niepodważalnym kierunku preferencji w badanej grupie;
- Niewielkie zainteresowanie formą online może wynikać z braku potrzeby takiej formy, ale także z kompetencji cyfrowych - warto tę informację traktować jako przestrzeń do rozwoju, np. równoległego szkolenia cyfrowego;
- Wysoki poziom akceptacji formy drukowanej (80%) poradników *Broszura „Warto Wiedzieć”* potwierdza, że dla większości Seniorów dostęp do tradycyjnej formy materiałów edukacyjnych jest najbardziej skuteczny. Wynik ten odzwierciedla potrzebę źródeł wiedzy, które można przeglądać, podkreślać i przechowywać. 20% wskazań negatywnych (brak chęci otrzymywania poradników zawierających najlepsze praktyki w formie drukowanej) może być sygnałem zapotrzebowania na formy cyfrowe poradników;
- Respondenci podkreślali, że spotkania były „bardzo dobrze i profesjonalnie przygotowane, zarówno pod względem merytorycznym, jak i logistycznym”. Wskazuje to na wysoki poziom zaufania i zadowolenia z jakości przekazywanej wiedzy oraz sposobu jej organizacji. Swobodne wypowiedzi Seniorów w ankietach świadczą o wysokiej wiarygodności i autorytecie prelegentów, nadto o umiejętności komunikacji z grupą Seniorów w sposób dostosowany do ich percepcji.

VI. Rekomendacje

Analiza przekazanych w ankietach informacji wyraźnie wykazuje, że program informacyjno-edukacyjny Seniorów poprawia samodzielność i poczucie sprawczości oraz wzmacnia zdolność do obrony swoich praw. Zatem program informacyjno-edukacyjny dla Seniorów powinien być traktowany jako strategiczny element polityki publicznej i wymaga kontynuacji.

Efekty z analizy ankiet posłużyły do przedstawienia poniższych rekomendacji:

- Widoczne zróżnicowanie kompetencji cyfrowych w zakresie korzystania z Internetu wymagają systematycznego wsparcia, by przeciwdziałać cyfrowemu wykluczeniu i izolacji społecznej. Najbardziej intensywnych działań edukacyjnych i motywacyjnych wymaga grupa Seniorów nie korzystających z Internetu;
- Większość Seniorów nie posiada wiedzy o systemie nieodpłatnej pomocy prawnej, co podkreśla potrzebę intensyfikacji działań edukacyjnych oraz poprawy sposobu komunikacji informacji publicznej. Seniorzy są grupą szczególnie narażoną na trudności prawne, dlatego podniesienie ich świadomości w tym obszarze jest kluczowe dla zwiększenia ich bezpieczeństwa i samodzielności;
- Badanie barier technologicznych - warto uwzględnić dodatkowe pytania w ankietach, aby określić: stopień kompetencji cyfrowych, zainteresowanie szkoleniami komputerowymi, potrzeby w zakresie sprzętu i wsparcia;
- W szczególności dla osób doświadczających przestępstw zalecane jest wprowadzenie realistycznych scenariuszy i przykładów w trakcie szkoleń, aby zwiększyć świadomość i zdolność rozpoznawania zagrożeń przestępstwem;
- Analiza ankiet ukazuje, że Seniorzy w pierwszej kolejności zwracają się po pomoc do rodziny, znajomych i Policji, a rzadziej korzystają z formalnych instytucji prawnych. Istotnym wyzwaniem jest duży odsetek osób, które w ogóle nie podjęły działań w przypadku przestępstwa (17%). Wyniki wskazują na: potrzebę wzmacniania świadomości prawnej osób starszych, konieczność promocji i dostępnych narzędzi prawnych i pomocowych, ważność budowania zaufania do instytucji publicznych, istotę edukacji w zakresie reakcji na przestępstwa oraz przeciwdziałania wykluczeniu prawnemu i cyfrowemu;
- Wobec tego, że część Seniorów stanowi grupę podwyższonego ryzyka, jeżeli chodzi o doświadczanie przestępstw (np. wyłudzenia, przemoc w rodzinie, oszustwa

finansowe, kradzieże) i jednocześnie grupę, która nie otrzymała pomocy będąc ofiarą przestępstwa (13%), zalecane jest kontynuowanie i rozwijanie działań edukacyjnych dotyczących tej grupy Seniorów, zapewnianie jej proaktywnego wsparcia przy kontaktach z policją i instytucjami prawnymi, zwiększanie widoczności i dostępności punktów nieodpłatnej pomocy prawnej;

- Chociaż wyniki odnośnie jakości prowadzonych spotkań są bardzo pozytywne, warto kontynuować zbieranie opinii i monitorowanie tego, jak informacje uzyskane na spotkaniach są wykorzystywane w codziennym życiu uczestników. Warto rozważyć:
 - pogłębienie tematyki: w przyszłości można rozważyć rozbięcie niektórych tematów na bardziej szczegółowe spotkania, aby jeszcze bardziej odpowiadać na potrzeby uczestników;
 - wprowadzenie metod weryfikacji efektywności: można zaplanować badania ewaluacyjne w dłuższym okresie czasu, np. po kilku miesiącach od spotkania, by sprawdzić, jak informacje przekazane podczas spotkania wpłynęły na życie codzienne Seniorów;
 - urozmaicenie formy prezentacji: choć zrozumienie informacji było na wysokim poziomie, warto zbierać informacje na temat preferencji formy przekazu, np. czy osoby starsze preferują krótsze spotkania, więcej materiałów wizualnych, czy też interaktywne podejście.
- Dla uzyskania lepszych efektów spotkań informacyjno-edukacyjnych należy zastosować różnorodne formy przekazu, np. przykłady z życia, symulacje sytuacji, filmy edukacyjne – co ułatwia przyswajanie wiedzy przez osoby starsze;
- Marginalny odsetek respondentów, którzy nie wyrazili chęci uczestnictwa w podobnych spotkaniach w przyszłości (2%), choć nie wpływa na ogólną ocenę programu, to wart jest monitorowania, np. pod kątem ewentualnych barier uczestnictwa;
- Warto rozszerzyć zakres tematyczny spotkań zgodnie z potrzebami Seniorów, m.in. o popularyzację wiedzy w zakresie ubezpieczeń społecznych, ochrony praw pacjenta, bezpieczeństwa pacjenta;
- Kontynuacja stacjonarnego modelu spotkań jako podstawy działań. Stopniowe wprowadzanie elementów cyfrowych, np. krótkie materiały online, aby rozwijać umiejętności technologiczne seniorów (bez zastępowania formy stacjonarnej);

- Drukowana forma poradników - *Broszura „Warto Wiedzieć”* - pozostaje kluczowym narzędziem edukacji i wsparcia informacyjnego osób starszych. Wynik 80% potwierdza potrzebę kontynuowania tradycyjnych form przekazu wiedzy, ale jednocześnie zachęca do równoległego rozwijania form cyfrowych - w celu dostosowania oferty do zmieniających się preferencji i kompetencji nowych pokoleń seniorów. Tym samym najlepszą strategią wydaje się model dwutorowy, łączący formy drukowanej z formą elektroniczną;
- Uwagi Seniorów wskazują na potrzebę dostosowania intensywności i dynamiki spotkań do możliwości poznawczych osób starszych. Seniorzy preferują spokojniejsze tempo przekazu, z czasem na przetworzenie i refleksję. Z punktu widzenia planowania przyszłych działań, można rozważyć:
 - podział materiału na krótsze moduły tematyczne,
 - wprowadzenie przerw po każdym bloku tematycznym,
 - uzupełnienie spotkań o krótkie ćwiczenia, rozmowy lub pytania, które pomogą utrwalić wiedzę.
- Rozważyć wprowadzenie modułów interaktywnych spotkań, np. krótkie dyskusje, pytania, przykłady z życia, co może zwiększyć zaangażowanie uczestników i trwałość efektów edukacyjnych.
- Inicjatywy samorządów gminnych i powiatowych realizowane dla mieszkańców w zakresie edukacji prawnej powinny w szerszym zakresie wykorzystywać potencjał instytucji centralnych i lokalnych posiadających specjalistyczną wiedzę w zakresie problemów społecznych, w tym prawnych z jakimi borykają się mieszkańcy. Edukacja obejmować powinna działania zmierzające do zwiększenia świadomości prawnej społeczeństwa, w tym o: prawach i obowiązkach obywatelskich; działalności lokalnych i krajowych organów ochrony prawnej; dostępie do nieodpłatnej pomocy prawnej i nieodpłatnego poradnictwa obywatelskiego.